

KONKURENCYJNY RYNEK ENERGII ELEKTRYCZNEJ W POLSCE

Joanna Pułtorak, Maciej Sołtysik

Słowa kluczowe: rynek energii, konkurencja, HHI

Streszczenie. Decyzja Komisji Europejskiej z 11 września 2008 r. stwierdza, że wytwarzanie i sprzedaż hurtowa energii elektrycznej nie podlegają w Polsce bezpośredniej konkurencji. Za przyczynę tego zjawiska przytacza się dominujący udział w rynku trzech największych producentów i sprzedawców detalicznych, ograniczony dostęp do importu energii, niewłaściwe funkcjonowanie mechanizmów bilansujących, niski odsetek odbiorców zmieniających sprzedawcę energii oraz taryfowanie cen energii przez Regulatora. W referacie zostanie zaprezentowana analiza porównawcza rynku polskiego w kontekście krajów, których rynki uzyskały status konkurencyjności.

1. WSTĘP

Art. 1 ust. 2 polskiego prawa energetycznego [15] obok m.in. bezpieczeństwa energetycznego kraju, oszczędności i racjonalności w zużyciu paliw i energii czy też przeciwdziałania negatywnym skutkom naturalnych monopolii, definiuje rozwój konkurencji jako podstawowy cel ustawy. Szczególne znaczenie ma tutaj współpraca pomiędzy Prezesem URE i UOKiK. Dodatkowo zgodnie z [9] by określić czy dana dziedzina gospodarki państwa będącego członkiem Unii Europejskiej może być wyłączona spod stosowania, koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych, należy określić czy oceniana działalność podlega bezpośrednio konkurencji oraz czy rynek na którym występuje jest rynkiem nieograniczonym.

Zgodnie z art. 30 ust 2 [9], dla określenia czy dana działalność podlega bezpośrednio konkurencji brane są pod uwagę następujące kryteria:

- cechy danego towaru lub usługi,
- istnienie alternatywnych towarów lub usług,
- ceny oraz rzeczywista lub potencjalna obecność więcej niż jednego dostawcy omawianego towaru lub usługi.

Aby zrozumieć metodykę stosowaną przy tego typu ocenie należy spojrzeć szerzej na europejskie prawo konkurencji, które zgodnie z [10], opiera się o następujące zasady stosowane w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej:

- zakaz stosowania nieformalnych porozumień, prowadzących do naruszenia lub zniekształcenia zasad konkurencji między przedsiębiorstwami oraz wpływających na handel pomiędzy państwami członkowskimi,
- zakaz nadużywania pozycji dominującej, czyli takiej, która oznacza możliwość samodzielnego

działania na rynku, bez względu na zachowania innych producentów, sprzedawców lub klientów,

- zakaz pomocy państwa, poza przypadkami określonymi w traktatach, przy czym pomoc ta rozumiana jest jako wszelkie formy płatności, ulg i zwolnień przyznawanych poszczególnym przedsiębiorstwom uznaniowo ze środków publicznych,
- regulacje dotyczące państwowych monopolii gospodarczych, w tym zakaz rozbudowywania istniejących i tworzenia nowych monopolii,
- kontrolę koncentracji przedsiębiorstw.

Istotną rolę przy ocenie zoptymalizowanej konkurencji pełni również zagadnienie całkowitej przejrzystości rynku oraz rentowność danego segmentu gospodarczego będącego pod kontrolą państwa członkowskiego. Zatem by określić konkurencyjność analizowanego sektora nie należy patrzeć na niego jak na obszar konkurencji absolutnej, a jedynie konkurencji wystarczającej.

Aby przedsiębiorstwo państwowe mogło być traktowane w sposób uprzywilejowany musi świadczyć usługi na rzecz dobra publicznego i tylko wtedy, gdy jest to niezbędne do wypełniania zadań publicznych.

Zgodnie z art. 81 [10] interpretacja zapisów o konkurencji odnosi się poprzez literalną wykładnię do ograniczeń związanych z nieformalnymi porozumieniami uczestników danego rynku, które są w stanie wpływać na handel pomiędzy państwami członkowskimi. Nie zmienia to jednak faktu, iż polskie prawo konkurencyjne [16,17,18], jak również prawo energetyczne wprost zabraniają tego typu praktyk i odwołują się do stworzenia konkurencyjnego rynku energii elektrycznej.

Dodatkowo należy jednak pamiętać, iż prawo wspólnotowe nawet jeśli nie jest implementowane do wewnętrznego prawa danego kraju z zasady nie może być pomijane w wewnętrznym prawodawstwie,

zwłaszcza prawo krajowe nie może uznawać za dozwolone tego co jest zakazane przez prawo wspólnotowe. Zatem w przypadkach gdy powstaje wątpliwość co do stosowania lub interpretacji prawa wspólnotowego zasadne jest skierowanie wniosku do Komisji Europejskiej o wydanie jasnej i precyzyjnej decyzji w przedmiotowym zakresie.

W takim przypadku [1] by możliwe było określenie, iż w ramach danego rynku funkcjonują nieformalne porozumienia, których stosowanie może prowadzić do wniosku o braku konkurencyjności, należy udowodnić ich istnienie. Jeżeli w ramach ustaleń cen i warunków handlowych występuje ograniczanie produkcji i zbytu, podział rynków lub źródeł zaopatrzenia czy też dyskryminacja cenowa, takie działania mogą zostać uznane za niedozwolone.

Nie dotyczy to jednak rynków ograniczonych jakościowo lub ilościowo, które mogą być wyłączone spod wspomnianego zakazu ograniczania konkurencji, jeśli nie będzie ona odczuwalna dla danego sektora.

Wynikająca z unijnych aktów prawnych konieczność dążenia do osiągnięcia statusu rynku konkurencyjnego, została zgodnie z wydanymi przez Komisję Europejską (KE) decyzjami osiągnięta na przełomie ostatnich dwóch lat przez cztery kraje.

Pierwsza decyzja Komisji [6] uznająca konkurencyjność rynku, wydana została 19 czerwca 2006 r. i dotyczyła segmentów wytwarzania i sprzedaży energii elektrycznej w Finlandii. Odpowiednio 26 lutego [5] i 29 października 2007 r. [7] zostały ogłoszone podobne decyzje, dotyczące dostaw hurtowych i detalicznych energii elektrycznej i gazu na terenie Anglii, Szkocji i Walii oraz produkcji i sprzedaży energii elektrycznej w Szwecji. Ostatnia pozytywnie zaopiniowana decyzja dotyczyła austriackiego segmentu wytwarzania i wyrażona została w dokumencie z 7 lipca 2008 r.[4].

Konkurencyjność polskiego rynku energii, w zakresie segmentów wytwarzania i sprzedaży hurtowej, została, na podstawie wniosku z 19 maja 2008 r., w decyzji komisji z 11 września 2008 r. zaopiniowana negatywnie [3].

W tym miejscu należy zastanowić się - czy polski rynek energii elektrycznej jest ograniczony jakościowo lub ilościowo, w związku z czym można pozwolić na uznanie go za niekonkurencyjny oraz czy przy wysokich udziałach w rynku danego przedsiębiorstwa istnieją bariery dostępu do takiego rynku? Jeśli nowy podmiot może stać się w dowolnym momencie aktywnym uczestnikiem danego segmentu rynku to trudno doszukiwać się zasadności twierdzenia, iż rynek z udziałem podmiotów o dominującej pozycji może być niekonkurencyjny.

Różna specyfika funkcjonowania rynków w

poszczególnych krajach skutkuje brakiem szablonowych rozwiązań w zakresie właściwej oceny ich konkurencyjności, tym samym dopuszczając pewną dowolność interpretacji odpowiednich wskaźników. W związku z powyższym celowe wydaje się dokładniejsze omówienie przesłanek poszczególnych decyzji, z uwzględnieniem najistotniejszych kryteriów poszczególnych ocen.

2. NIEOGRANICZONOŚĆ RYNKU

Art. 30 ust. 3 Dyrektywy przewiduje domniemanie istnienia nieograniczonego dostępu do danego rynku w sytuacji, gdy państwo członkowskie implementowało i stosuje przepisy prawa wspólnotowego w zakresie określonym w załączniku XI Dyrektywy, tj. dla rynku energii elektrycznej: Dyrektywa 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2006r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 96/92/WE

Wszystkie wspomniane we wstępie kraje zgodnie ze stanowiskami KE, spełniają powyższe kryterium, poprzez zastosowanie prawnego i funkcjonalnego rozdziału sieci przesyłowych i dystrybucyjnych z wyłączeniem najmniejszych przedsiębiorstw, które zostały zwolnione z tego obowiązku. W przypadku Polski cyt. z [3] „wyłączenie to dotyczyło przedsiębiorstw, posiadających w 1996 r. mniej niż 100 000 klientów, lub obsługujących systemy elektryczne o konsumpcji poniżej 3 TWh, które pozostają nadal objęte rozdziałem jedynie w zakresie księgowości”.

3. PRODUKCJA ENERGII

Podstawowym kryterium składającym się na wypadkową ocenę konkurencyjności rynku jest oszacowanie udziału największych wytwórców energii w krajowym bilansie produkcji. W tabeli 1 zestawione zostały podstawowe dane segmentu wytwórczego, w tym procentowe udziały w rynku dla trzech największych wytwórców.

Tabela 1

Podstawowe dane segmentu wytwórczego
na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	52,3 (2006) 58,0 (2007)	52,2 (2006)	73,6 (2005)	39,0 (2006)	86,7 (2004)
b)	28000	18700	16488	77000	33000
c)	23000	9200	13570	62000	27000

Gdzie:

- udział w rynku trzech największych producentów energii (rok) [%],
- moc zainstalowana realnie dostępna [MW],

- c) zapotrzebowanie na energię w szczycie [MW].

Analiza danych wskazuje, iż wskaźniki dla polskiego segmentu wytwórczego są niższe od średniej dla krajów ze statusem konkurencyjności, która wynosiła 63%. Jako uzasadnienie negatywnej decyzji KE wskazała na niepokojący wzrost dynamiki udziału w rynku przez dominujących wytwórców oraz na brak cyt. z [3] „presji konkurencyjnej wynikającej z możliwości importu energii elektrycznej spoza terytorium”. Czynnikiem ten, jak wskazuje KE jest spełniony dla wszystkich krajów z wyjątkiem Wielkiej Brytanii, dla której z kolei występuje niski wskaźnik dominacji trzech największych producentów energii.

4. SPRZEDAŻ ENERGII

Ze wskaźnikami produkcyjnymi, silnie skorelowany jest udział w rynku trzech największych sprzedawców hurtowych, przedstawiony wraz z innymi parametrami w tabeli 2.

Tabela 2

Podstawowe dane segmentu sprzedaży hurtowej na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	7	5	10	8	10
b)	6	5	5	6	3
c)	45 (2004) 48 (2006) 55 (2007)	54 (2004)	40 (2004)	39 (2004)	40 (2004) 43 (2006)

Gdzie:

- liczba sprzedawców hurtowych z udziałem rynkowym przekraczającym 5% w 2004 r. [szt.],
- liczba sprzedawców detalicznych z udziałem rynkowym przekraczającym 5% w 2004 r. [szt.],
- udział w rynku trzech największych sprzedawców hurtowych (rok) energii [%].

Wyniki analizy zaprezentowanych danych wskazują, że indeksy dla polskiego segmentu sprzedaży hurtowej nie odbiegają od średnich wskaźników dla pozostałych krajów. Średnia ilość dominujących uczestników przedmiotowego segmentu z udziałem w rynku przekraczającym 5% wynosi 8,2 (w Polsce 7). W zakresie statystyki udziału w rynku trzech największych sprzedawców, średnia dla 2004 r. w przypadku krajów ze statusem konkurencyjności wyniosła 43%, a dla Polski 45%. Analiza porównawcza ww. wskaźników nie daje zatem w bezpośredni sposób uzasadnienia dla decyzji o braku konkurencyjności w ramach tego segmentu rynku. W uzasadnieniu do [3], KE powołuje się na stanowisko

Prezesa URE z lutego 2008 r. dotyczące dokumentu [11] i wskazuje, że cyt. z [3] „aktualna struktura podmiotowa i stopień koncentracji działalności energetycznej zostały ukształtowane przez proces konsolidacji poziomej, a następnie pionowej przedsiębiorstw energetycznych należących do Skarbu Państwa. Proces konsolidacji, który niewątpliwie pogorszył warunki konkurencji na rynku krajowym, będzie miał nadal istotny wpływ na możliwości rozwoju konkurencji na rynku hurtowym”. W kontekście powyższego należy jednak pamiętać, iż skonsolidowane podmioty mają strukturę holdingową, przez co zarówno spółki wytwórcze, jak i sprzedażowe zachowują osobowość prawną i zobowiązane są do przestrzegania wszelkich rynkowych zachowań.

5. WYMIANA TRANSGRANICZNA

Istotny z punktu widzenia konkurencyjnego charakteru danego segmentu rynku, jest wpływ na politykę cenową dokonywany poprzez możliwość importu bądź eksportu energii spoza granic danego kraju.

Jak podkreśla KE, zachowania takie poza ograniczeniem poziomu cen energii, wpływają również na inwestycje w infrastrukturę wytwórczą w danym kraju poprzez automatycznie uwzględnienie w tym procesie możliwości alternatywnej rozbudowy mocy u innych wytwórców w sąsiednich krajach. W tabeli 3 przedstawione zostały podstawowe informacje dotyczące wymiany transgranicznej opublikowane na łamach wydanych przez KE decyzji.

Tabela 3

Podstawowe dane segmentu wymiany transgranicznej na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	2,94 (2006)	23,5 (2005)			
b)	9,74 (2006)	20,0 (2005)			
c)		14000 (Niemcy, Szwajcaria)	3800 (Szwecja, Norwegia, Rosja)		8500 (Norwegia, Finlandia, Niemcy, Polska)
d)			600-800 (Szwecja) 350 (Estonia)		600-800 (Finlandia)

Gdzie:

- import energii (rok) [%],
- eksport energii (rok) [%],
- zdolności przesyłowe [MW],
- planowana rozbudowa mocy przesyłowych [MW].

W przypadku Polski, dane dot. wymiany międzysystemowej nie wpływają korzystnie na obraz konkurencyjności rynku. Bardzo niskie saldo wymiany idące w parze ze stosunkowo dużym udziałem w rynku trzech największych producentów i sprzedawców, świadczy zdaniem KE o tym, że wytwarzanie i sprzedaż hurtowa energii elektrycznej nie w pełni podlegają konkurencji.

Jednocześnie KE w decyzjach wydanych pozostałym krajom, dostrzega tak, jak w przypadku Polski, pewne techniczne uwarunkowania utrudniające, czy wręcz momentami uniemożliwiające wymianę transgraniczną. Jednakże, w ocenie KE, ze względu na ich znikomy wpływ, wydane decyzje są pozytywne i zbieżne z oczekiwaniami wnioskodawców.

6. MECHANIZM BILANSUJĄCY

Kolejnym istotnym elementem, z punktu widzenia wypadkowej oceny konkurencyjności rynku, jest mechanizm bilansujący. W wydanych decyzjach KE przeczytać można, że cyt. z [4] „każdy uczestnik rynku, który nie jest w stanie łatwo dostosować swojego portfela działalności wytwórczej do cech swoich odbiorców, może być narażony na skutki różnicy między stosowaną przez Operatora Systemu Przesyłowego (OSP) ceną rozliczeniową odchyień, a ceną, po której OSP ponownie skupi nadwyżkę wytworzonej energii (...) podstawową trudnością dla małego uczestnika rynku jest ryzyko dużej rozpiętości między ceną kupna od OSP, a ceną odsprzedaży.” Jak podkreślono w stanowisku, sytuacja taka występuje w szeregu państw członkowskich i prawdopodobny, ale nie pewny, jest jej negatywny wpływ na rozwój konkurencji. Nasuwająca się w tym miejscu wątpliwość dotyczy zawężenia interpretacyjnego uczestników Rynku Bilansującego (RB) [2] do wytwórców i odbiorców, z pominięciem przedsiębiorstw obrotu, na których to w zasadzie spoczywa ryzyko ponoszenia największych kosztów bilansowania. Ponadto wart jest podkreślenia fakt, że sytuacja ta jedynie prawdopodobnie sprzyja ograniczeniu konkurencyjności. W przypadku polskiego rozwiązania mechanizmu bilansowania, KE doszukała się wad w postaci braku rynku dnia bieżącego i dostępu do innych platform rynkowych, które mogłyby działać w charakterze substytutów RB. W tabeli 4 przedstawione zostały typy implementowanych mechanizmów bilansowania, z których wynika, że Polska nie jest jedynym krajem, w którym na chwilę wydawania decyzji nie obowiązywał rynek dnia bieżącego.

Tabela 4

Podstawowe dane segmentu bilansującego
na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	następna doba	następna doba	½ godz.	½ godz.	1 godz.

Gdzie:

- a) typ rynku bilansującego.

Dodatkowo, jak można przeczytać w [3] funkcjonowanie polskiego rynkowego mechanizmu bilansującego, pomimo korzystnego, niskiego poziomu cen rozliczeniowych, nie może być uważane za dodatkowy wskaźnik świadczący o konkurencyjności segmentów wytwarzania i sprzedaży hurtowej, ze względu na funkcjonujące struktury taryfikacji usług przesyłowych, rozkładające na wszystkich odbiorców koszty bilansowania i usuwania ograniczeń systemowych.

W tym miejscu należy podkreślić, iż w Polsce na podstawie obowiązujących przepisów zastosowany został rozdział działalności przesyłowej i dystrybucyjnej od sprzedażowej. Z tego też względu nie do końca czytelna wydaje się relacja pomiędzy składnikami taryfy przesyłowej, a konkurencją w sektorze sprzedaży i wytwarzania.

7. REGULACJA CEN

Elementem determinującym opisane w dalszej części pracy zachowania odbiorców, jest istnienie regulacji w zakresie cen energii dla odbiorców końcowych. Informacje nt. obowiązujących zasad, w momencie wydawania decyzji przez KE, przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Podstawowe dane w zakresie regulacji cen energii
na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	tak	nie	Nie	nie	Nie
b)	tak	nie	Nie	nie	Nie
c)	tak	nie	Tak	nie	Nie

Gdzie:

- a) przemysł bardzo duży i duży,
b) przemysł średni, mały,
c) gospodarstwa domowe.

Zaprezentowane dane świadczą niestety jednoznacznie za ograniczeniem zasady konkurencyjności w Polsce poprzez pełną ingerencję URE w poziomy cen energii. Jak podkreśla KE, działania takie są uzasadnione w okresach przejściowych, lecz w momencie narastania potrzeb inwestycyjnych na rynku obecność ich może skutkować szeregiem zakłóceń i brakiem sygnałów ekonomicznych dla poszczególnych uczestników rynku.

Obecny stan prawny, tj. zwolnienie z przedkładania do zatwierdzenia taryf na energię elektryczną dla odbiorców przemysłowych, zbliża Polskę do uzyskania statusu konkurencyjności w przedmiotowym zakresie.

8. ZMIANA SPRZEDAWCY

Komisja Europejska, w swoich decyzjach podkreśla, że ze względu na charakter towaru jakim jest energia elektryczna, w ocenie konkurencyjności poszczególnych segmentów rynku szczególnego znaczenia nabiera konkurencja cenowa i kształtowanie cen. W tym kontekście cyt. z [3] „w odniesieniu do dużych zakładów przemysłowych, będących odbiorcami końcowymi, w przypadku których istnieje największe prawdopodobieństwo, że zaopatrują się w energię elektryczną u dostawców, którzy są jednocześnie jej producentami, wskaźnikiem istnienia konkurencji cenowej jest liczba odbiorców zmieniających dostawcę”.

Specyfika funkcjonowania rynków energii powinna uwzględniać pewne indywidualne zachowania jego uczestników, w tym brak, w przypadku Polski, dominującej roli wytwórców w sprzedaży energii dużym odbiorcom przemysłowym. Podczas wydawania decyzji w obrębie analizowanego roku 2006, udział sprzedaży prowadzonej bezpośrednio przez wytwórców do dużych odbiorców przemysłowych, wyniósł ok. 35%, a dynamika wzrostu łącznej sprzedaży dla odbiorców TPA w latach 2007/2006 wyniosła 10% (kalkulacje własne na podstawie [12]). W kontekście powyższego oraz danych przedstawionych w tabeli 6, stosunkowo niski wskaźnik zmiany sprzedawcy dla rynku polskiego może rzeczywiście wpływać na stanowisko KE w zakresie braku konkurencyjności analizowanych segmentów rynku.

Tabela 6

Podstawowe dane w zakresie zmian sprzedawcy na podstawie [3,4,5,6,7,8]

	Polska	Austria	Finlandia	UK	Szwecja
a)	16 (2006)	25 (2004) 42 (2007)	75 (2005)	70 (2005)	54 (od 1996 – 2006)
b)		7 (2004)	30 (2005)	50 (2005)	
c)					
d)		3 (2004)			

Gdzie:

- przemysł bardzo duży i duży (rok) [%],
- przemysł średni (rok) [%],
- przemysł drobny (rok) [%],
- gospodarstwa domowe (rok) [%].

9. ANALIZA KONCENTRACJI

Badanie strukturalnych cech analizowanych segmentów rynku energii i podejmowanie na tej podstawie decyzji o jego konkurencyjnym, bądź niekonkurencyjnym charakterze, powinno być poparte analizą bazującą na pewnych sformalizowanych parametrach. Najistotniejszym z nich wydaje się być współczynnik koncentracji, określający stopień dominacji przedsiębiorstwa w danym segmencie rynku.

Jednym z podstawowych i dobrze odzwierciedlających poziom koncentracji rynku jest wskaźnik Herfindahla-Hirschmana (HHI), zdefiniowany jako suma kwadratów udziałów w danym segmencie rynku wszystkich przedsiębiorstw, które na nim działają. Wartość tego indeksu zawiera się w przedziale od $1/n$ (gdzie 'n' to liczba przedsiębiorstw działających na danym rynku) do 1 (w przypadku monopolu). Wzrost konkurencyjności, a tym samym spadek dominującej pozycji przedsiębiorstw jest tożsamy ze spadkiem wartości HHI.

W zakresie interpretacji poziomów HHI przyjmuje się:

w Stanach Zjednoczonych:

- brak koncentracji dla $HHI < 0.10$,
- średnia koncentracja dla $0.10 < HHI < 0.18$,
- wysoka koncentracja dla $HHI > 0.18$.

w Unii Europejskiej:

- właściwa koncentracja dla $HHI < 0,10$ lub,
- $0.10 < HHI < 0.20$ i dynamice do 0,025 lub,
- $HHI > 0,20$ i dynamice do 0,015.

Na potrzeby niniejszego artykułu zostały przeliczone wskaźniki HHI dla podstawowych parametrów charakteryzujących rynek energii jakimi są zainstalowana moc i produkcja energii brutto. Na bazie danych z [13], w tabeli 7 przedstawiono wyniki obliczeń wskaźników HHI dla mocy osiągalnych elektrycznych netto zainstalowanych w polskich elektrowniach i elektrociepłowniach zawodowych.

Tabela 7

HHI dla mocy osiągalnych netto (2007r.)

	Liczba przedsiębiorstw	HHI
a)	77	0,058
b)	49	0,084
c)	47	0,126

Gdzie:

- wytwórcy traktowani indywidualnie,
- podział wg struktury zarządczej, wytwórcy z BOT SA traktowani indywidualnie,
- podział wg struktury zarządczej, wytwórcy z BOT SA traktowani łącznie.

Z formalnego punktu widzenia, struktura holdingowa w grupie BOT, a zatem zachowanie osobowości prawnej poszczególnych wytwórców skutkujące koniecznością sprzedaży energii po cenach rynkowych, powoduje, iż właściwym z tego punktu widzenia wskaźnikiem koncentracji wydaje się być $HHI=0,084$. Uzyskanie indeksu na tym poziomie, zarówno w interpretacji amerykańskiej, jak i unijnej powinno skutkować wnioskiem o braku koncentracji ze względu na tą zmienną.

Drugim elementem oceny jest wynik analizy koncentracji w segmencie produkcji energii elektrycznej. W tabeli 8 zaprezentowane zostały dane skalkulowane w oparciu o [14] dla wytwórców ze Szwecji i Finlandii, a w przypadku Polski w oparciu o dane z [12].

Tabela 8

HHI dla produkcji brutto (2007 r.)

		Liczba przedsiębiorstw	HHI
Szwecja	a)	94	0,101
	b)	17	0,303
Finlandia	a)	60	0,055
	b)	28	0,099
Polska	a)	77	0,061
	d)	49	0,082
		47	0,136

Gdzie:

- wytwórcy traktowani indywidualnie,
- podział wg struktury właścicielskiej,
- podział wg struktury zarządczej, wytwórcy z BOT SA traktowani indywidualnie,
- podział wg struktury zarządczej, wytwórcy z BOT SA traktowani łącznie.

Indeksy HHI wyznaczone zostały w oparciu o dane:

- dla Szwecji:
 - 94 wytwórców o łącznej produkcji 130 TWh stanowiącej ok. 90% produkcji krajowej,
- dla Finlandii:
 - 60 wytwórców o łącznej produkcji 83 TWh, stanowiącej 100% produkcji krajowej,
- dla Polski:
 - 77 wytwórców zawodowych o łącznej produkcji 148 TWh.

W tabeli 9 przedstawiona została uszczegółowiona struktura przeanalizowanego segmentu wytwarzania, uwzględniająca typ źródeł oraz ich udział w rynku.

Tabela 9

Ilość i udział w rynku analizowanych wytwórców

		a)	b)	c)	d)	e)	f)
Szwecja	ilość [szt.]	2	3	88	1	bd	bd
	udział [%]	5	44	45	1	bd	bd

Finlandia	ilość [szt.]	bd	2	bd	bd	bd	bd
	udział [%]	18	29	18	bd	19	16
Polska	ilość [szt.]	56				21	
	udział [%]	22				78	

Gdzie:

- elektrociepłownie,
- elektrownie atomowe,
- elektrownie wodne,
- elektrownie wiatrowe, gazowe,
- elektrownie kondensacyjne,
- elektrociepłownie przemysłowe.

Przedstawione w pozycjach b) w tabeli 8, wskaźniki HHI dotyczą symulacyjnej analizy koncentracji z uwzględnieniem podziału na grupy właścicielskie.

Podział ten z uwzględnieniem największych wytwórców przedstawiony został w tabeli 10.

Tabela 10

Struktura właścicielska większych grup wytwórczych

	Właściciel	a)	b)
Szwecja	E.ON	23	10
	Fortum	10	6
	Vattenfall	45	62
Finlandia	Fortum	12	18
	Kemijoki OY	7	4
	Helsingin Energia	3	6
	M-Real OYJ	4	6
	PVO	7	4
	Tampereen	2	7

Gdzie:

- posiadana ilość wytwórców w grupie [szt.],
- łącna produkcja [TWh],

W swoich decyzjach, KE wskazywała, że na końcową ocenę konkurencyjności rynku ma wpływ wypadkowa szeregu czynników, z których żaden sam w sobie nie ma znaczenia decydującego. Jednym z kryteriów oceny był udział w rynku trzech najważniejszych podmiotów oraz stopień koncentracji w poszczególnych jego segmentach. W opublikowanych decyzjach, KE nie wskazała sposobu przeprowadzonej kalkulacji stopni koncentracji ani na ich ostateczny poziom, co może sugerować pewne nieformalne podejście do procesu obliczeń i prezentacji tych wskaźników. Powyższe znajduje potwierdzenie w przedstawionych wynikach, dowodzących, że brak koncentracji, a tym samym konkurencyjność polskiego segmentu wytwarzania zarówno w zakresie zainstalowanych mocy, jak i produkcji energii nie odbiega od uznanych za konkurencyjne adekwatnego segmentu rynków w Szwecji i Finlandii.

10. PODSUMOWANIE

Na podstawie wydanych przez KE decyzji, w artykule przedstawiona została analiza czynników determinujących uznanie wybranego segmentu rynku energii za obszar podlegający konkurencji. Ponadto w artykule podjęto próbę udowodnienia tezy, iż polski rynek energii w zakresie wytwarzania i sprzedaży hurtowej podlega w większości analizowanych zmiennych zasadom konkurencji. Potwierdzają to przytoczone w poszczególnych punktach porównania do odpowiedników dla rynków uznanych za konkurencyjne, jak również przeprowadzona analiza koncentracji ze względu na kryteria zainstalowanej mocy i produkcji brutto.

W powyższym kontekście oraz mając na uwadze ostatnie zmiany w funkcjonowaniu rynku energii w Polsce (zmiana mechanizmu bilansowania, częściowe uwolnienie cen, wzrost liczby podmiotów zmieniających sprzedawcę), należy zastanowić się czy obecny rynek w zakresie wytwarzania i sprzedaży energii elektrycznej jest rynkiem konkurencyjnym w rozumieniu wydanych przez KE decyzji.

Komisja Europejska wydając w stosunku do Polski swą decyzję, uznała, iż zgłoszone we wniosku segmenty rynku są cyt. z [3] „nie w pełni” konkurencyjne. Zapis taki może zatem sugerować częściowe podleganie zasadom konkurencji, co przy ewentualnej próbie złożenia ponownego wniosku, wymagałoby być może jedynie wykazania zmian w najbardziej krytykowanych obszarach.

Dodatkowo należy się zastanowić jaki wpływ na polski rynek energii elektrycznej będzie miało stwierdzenie jego konkurencyjności przez KE. Co do zasady takie stwierdzenie wpłynęłoby na decyzyjność i prace poszczególnych organów i urzędów państwowych, które w obecnym kształcie polskiej

legislacji oraz ogólnie przyjętych zasad mają wpływ na polską energetykę.

Dodatkowo w ciągu ostatnich kilku miesięcy powstało sporo koncepcji, które zmierzają do ograniczenia konkurencyjności rynku energii elektrycznej. Należą do nich głównie: zmiany prawa energetycznego, propozycja wprowadzenia regulacji determinujących obligacyjną sprzedaż energii elektrycznej przez Towarową Giełdę Energii S.A., czy wynikające z rządowego Planu Stabilności i Rozwoju, stworzenie możliwości ustalania ceny maksymalnej na rynku hurtowym energii.

Zgodnie z opinią URE wyrażoną w [19] istnieje wyższość efektywności mechanizmu rynku konkurencyjnego nad jakimikolwiek przejawami administracyjnego oddziaływania na rynek. Dodatkowo, cyt. z [19] „organ regulacyjny powinien być stabilny i przewidywalny przynajmniej w okresie życia programów inwestycyjnych. Tylko w takim przypadku inwestor nie będzie narażony na ryzyko regulacyjne”. W tym kontekście oraz kontekście wynikającym z zaleceń KE trudno zgodzić się z bieżącymi działaniami URE zmierzającymi do zwiększenia kompetencji Urzędu w zakresie regulacji cen co może m.in. prowadzić do zastojów inwestycyjnych związanych z odtworzeniem mocy.

Ostatnim istotnym elementem wartym zasygnalizowania w kontekście ostatnich planów organów państwowych, jest brak, w ocenie KE, jednoznacznego wpływu obligacyjnego obrotu energią elektryczną na giełdzie energii, na wzrost poziomu konkurencji. Analiza cen na giełdach obligacyjnych i fakultatywnych prowadzi do wniosku, iż nie istnieją wyraźne różnice w poziomach cen między nimi, co z kolei implikuje wniosek o braku istotnej korelacji statusu giełdy na relacje cenowe.

LITERATURA

- [1] Emmert F., Morawiecki M.: Prawo Europejskie Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa - Wrocław 2001
- [2] Instrukcja Ruchu i Eksploatacji Sieci Przesyłowej, część szczegółowa 1, Regulamin Rynku Bilansującego Energii Elektrycznej w Polsce.
- [3] Decyzja Komisji nr 2008/741/WE z 11 września 2008 r. stanowiąca, że art. 30 ust. 1 dyrektywy 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych nie ma zastosowania w odniesieniu do wytwarzania i sprzedaży hurtowej energii elektrycznej w Polsce
- [4] Decyzja Komisji nr 2008/585/WE z dnia 7 lipca 2008 r. wyłączająca produkcję energii elektrycznej w Austrii z zakresu stosowania dyrektywy 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych
- [5] Decyzja Komisji nr 2007/141/WE z dnia 26 lutego 2007 r. stanowiąca, że art. 30 ust. 1 dyrektywy 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych stosuje się do dostaw energii elektrycznej i gazu w Anglii, Szkocji i Walii

- [6] Decyzja Komisji nr 2006/422/WE z dnia 19 czerwca 2006 r. stanowiąca, że art. 30 ust. 1 dyrektywy 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych stosuje się do wytwarzania i sprzedaży energii elektrycznej w Finlandii z wyłączeniem Wysp Alandzkich
- [7] Decyzja Komisji nr 2007/706/WE z dnia 29 października 2007 r. wyłączająca produkcję i sprzedaż energii elektrycznej w Szwecji z zakresu stosowania dyrektywy 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych
- [8] COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Report on Progress in Creating the Internal Gas and Electricity Market; Technical Annex to the Report from the Commission to the Council and the European Parliament
- [9] Dyrektywa 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r.
- [10] Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską.
- [11] Mapa drogowa uwolnienia cen dla wszystkich odbiorców energii elektrycznej – W drodze ku prawom odbiorców i efektywnej konkurencji w sektorze energetycznym; luty 2008 r.
- [12] Statystyka elektroenergetyki polskiej 2007; ARE, Warszawa 2008 r.
- [13] Katalog Elektrowni i Elektrociepłowni Zawodowych 2008 r. Stan na 31.12.2007 r. ARE Warszawa kwiecień 2008 r.
- [14] <http://carma.org>
- [15] Ustawa Prawo Energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 r. z późniejszymi zmianami.
- [16] Ustawa Ochronie konkurencji i konsumentów z 16 lutego 2007r., (Dz.U.2007 Nr 50, poz. 331)
- [17] Ustawa O zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16 kwietnia 1993r. (Dz.U.1993 Nr 47, poz. 211)
- [18] Ustawa O ochronie niektórych praw konsumentów oraz odpowiedzialności oraz odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny z 2 marca 2000 (Dz. U.2000 NR 22, poz. 271 ze zm.)
- [19] Kowalak T.: Tworzenie rynku energii elektrycznej i restrukturyzacja sektora energetycznego – spojrzenie Regulatora, www.ure.gov.pl

COMPETITIVE ELECTRICITY MARKET IN POLAND

Key words: energy market, competitive market, HHI

Summary. Decision of the European Commission from 11 September 2008 r. states that the production and wholesale of the electric energy in Poland aren't a competitive market. The causes of this situation are dominating market position of three largest energy producers and wholesale sellers, low level of cross border exchange, wrong balancing market mechanisms, low level of customer switching and renegotiating and regulations of energy prices. This paper described benchmarking analysis of polish and foreign energy markets with status of the competitiveness.

Joanna Pultorak, mgr, Szef Biura Kontraktów w Tauron Polska Energia SA ul. Lwowska 23 40-389 Katowice, e-mail: joanna.pultorak@tauron-pe.pl

Maciej Soltysik, mgr inż., Szef Biura Analiz Rynku w Tauron Polska Energia SA ul. Lwowska 23 40-389 Katowice, e-mail: maciej.soltysik@tauron-pe.pl